

Demokratian mahdollisuudet

EEVA LENNON

Huolimatta epäonnistumisistaan Irakissa Yhdysvalloilla ei ole ilmeisesti aikomusta luopua demokratian levittämisen lähetystehtävästä. Siitä on tullut Bushille samanlainen testamenttikysymys kuin Blairille terveydenhoidon ja koulutoimen uudistuksista. Eikä tilanne välttämättä muutu, vaikka demokraatit pääsisivätkin voitolle Yhdysvaltojen seuraavissa vaaleissa.

Vaikka demokratian lähetysaarnajat Atlantin takana ovat julistautuneet uuskonservatiiveiksi, he ammentavat tosiasiasa liberaalista perinteestä. Yhdysvalloissa sitä edustivat aikanaan presidentti Woodrow Wilson ja Britanniassa viime vuosisadan alussa liberaali pääministeri William Gladstone. Silloin puhuttiin politiikasta liberaalina interventionismina.

Aito konservatiivi on molemmissa maissa yleensä ollut kyyninen realipoliitikko, joka on ajanut maansa kansallista etua ideologioista piittaamatta. Richard Nixonin ulkoministeri Henry Kissinger oli 70-luvun alussa valmis tukemaan Chilessä, muualla Etelä-Amerikassa ja Kreikassa sotilashallituksia demokratiaa vastaan, kunhan ne vain pitivät kommunismin loitolla. Konservatiivinen John Majorin hallitus Britanniassa katseli kädet ristissä, kuin-

ka Bosnian muslimeja tapettiin: ”Tehkää jotain” -rukoukset kai kuivat kuuroiden korville.

Tony Blairin työväenpuolueen hallitus on ollut liberaali interventionisti alusta alkaen. Sierra Leonessa britit puolustivat demokraattista hallitusta ja Blair suostutteli Bill Clintonin ja Naton puuttumaan asioihin Kosovossa. Monen vasemmistolaisen mielestä hänen asenteensa oli raikas ja humanistinen semminkin, kun YK:kin alkoi muuttaa oppejaan interventionistisempaan suuntaan.

Irakin sota muutti kaiken. Sinne mentiin ilman YK:n lupaa ja väärin perustein. Liittolaiset eivät myöskään olleet tehneet kunnon suunnitelmaa siitä, miten asiat hoidetaan Saddam Husseinin kukistumisen jälkeen. Nyt on tuloksena pikemmin sisällissotaa lähentelevä kaaos kuin vakaa demokratia. Ja kuten maineikas ranskalainen valtio-oppinut Maurice Duverger aikanaan varoitti, ihmiset pitävät huonoakin hallitusta anarkiaa parempana: siksi vallankumousta yleensä seuraa restauraatio ja autoritaarinen hallitus. Nyt liitetään uuskonservatiivisuus Lähi-idässä ja muuallakin Yhdysvaltojen öljyeteihin, väkivaltaan, sionismiin ja ties mihin. Pulmana on, että monet arabitkin haluaisivat demokratiaa, mutta he eivät ha-

lua vastaanottaa sitä Yhdysvaltojen kädestä.

Uuskonservatiivit ja britit ovat nähneet demokratian levittämisen myös turvallisuuspolitiikkana. Yhdysvalloissa vaikutusvaltainen Paul Berman kirjoitti vuonna 2003 julkaistussa kirjassaan *Terror and Liberalism*: ”Muiden vapaus merkitsee turvallisuutta meille. Suosikaamme siis vapautta muille”. Mutta entä kun demokratia tuo valtaan äärimuslimi-puolueita tai muuten Yhdysvalloille vihamielisiä hallituksia kuten Etelä-Amerikassa?

Professori Francis Fukuyama, joka puhui ”historian lopusta” sosialismin romahtamisen jälkeen, oli takavuosina innokkaasti mukana uuskonservatiivisessa liikkeessä. Nyt hän on kääntänyt kelkkansa ja syyttää uuskonservatiiveja heidän omien periaatteidensa rikkomisesta: alun perin uuskonservatiivit näet uskoivat, ettei demokratiaa voi tuoda yksinomaan ulkopuolelta, nyt he ovat kuitenkin yrittäneet tehdä juuri niin Irakissa.

Kaikista ongelmista ja kriitikkistä huolimatta aika suosii demokratiaa. Kaikkiaan 67 maata on vapautunut diktatuurista vuoden 1972 jälkeen. Mutta demokratian toteuttaminen ei aina ole helppoa eikä siihen joka paikassa ole suotuisia edellytyksiä.

Ensimmäisen kerran kaksi taloustieteilijää on paneutunut analysoimaan demokratian toteutumisen ehtoja taloudellisesta näkökulmasta. Cambridge University Pressin kustantamassa teoksessa *Economic Origins of Dictatorship and Democracy* amerikkalaiset professorit Daron Acemoglu ja James Robinson näkevät konfliktin resursseista ydinkysymyksenä myös politiikassa eikä vain taloudessa. Hallitusmuodosta riippuu, hoidetaanko konflikti autokraattisesti ja väkivaltaisesti vai sivistyneesti ja rauhanomaisesti demokratian kautta. Eli millä ehdoilla eliitti suostuu jakamaan valtaansa ja samalla omaisuuttaan massoille? Ja miksei se ota sitä takaisin heti kun voi, eli kuinka luodaan maahan vakaa demokratia?

Massachusetts Institute of Technologyn professori Acemoglu ja Harvardin professori Robinson muistuttavat, että usein tulee halvemmaksi vähän jakaa valtaa ja omaisuutta kuin tapella siitä. Mutta myös vallankumous on kallista lystiä, ja siksi massojen kannattaa ennemmin tehdä kompromissi ja jakaa valtaansa eliitin kanssa kuin tehdä eliitistä kokonaan loppu. Mutta vakaa demokratia vaatii eliitiltä pitkäaikaista sitoutumista.

Demokratia on usein saanut alkunsa, koska on syntynyt levottomuuksia, joita eliitin on ollut liian vaikea kukistaa. Levottomuudet edellyttävät hy-

vin järjestäytyntä siiviliyh-teiskuntaa, vahvaa keskiluokkaa ja ilmeistä tasa-arvon puutetta. Eliitille demokratian tukahduttaminen on parempi vaihtoehto, jos sillä on paljon menetettävää, sen omaisuutta on helppo anastaa tai verottaa ja demokratia on hengeltään pikemmin populistinen kuin vankkaan perustuslakiin nojaava.

Demokratia toteutuu helpommin teollisessa tai jälkiteollisessa yhteiskunnassa kuin agaariryhteiskunnassa. Eliitti voi aina vallata maata väkivalloin, pitää sen hallussaan ja pakottaa ihmiset tekemään työtä siellä. Fyysisin keinoin ei sen sijaan voi valloittaa sitä pääomaa, jonka toisen fyysinen tai henkinen työ tuottaa.

Acemoglun ja Robinsonin testosta täydentää Adrian Karatnyckyn ja Peter Ackermanin raportti demokratian puolesta kampanjoivalle amerikkalaiselle Freedomhouse-järjestölle. Tunnettujen tutkijoiden käsityksen mukaan demokratian toteutuminen on vaikeampaa maissa, joissa valtavat luonnonvarat ovat epätasaisesti jakautuneet. Tämä selittää, miksi demokratia on ollut hauras Etelä-Amerikassa ja miksi se ei juurtunut Venäjälle ennen vallankumousta.

Valtavat luonnonvarat vahvistavat tutkijoiden käsityksen mukaan autokratiaa myös silloin, kun ne ovat valtion omistuksessa kuten Neuvostoliitossa. Eliitillä on liikaa menetettävää ei-

kä massoilla ole kylliksi keinoja panna eliitti maksamaan autokratiasta. Tästä tutkijat päätelevät, että demokratia toteutuu vaikeammin Saudi-Arabiassa, Venäjällä ja Irakissa, sillä näissä maissa ihmiset tekee rikkaiksi pääasiassa öljy eikä ihmisten työ.

Afrikassa demokratian kehitystä jarruttavat paitsi suuret luonnonvarat myös Saharan eteläpuolella sijaitsevien maiden kehittymättömyys. Eliitit tappelevat keskenään luonnonvaroista: nämä sodat ovat siellä pahin vaara. Autokratiat noilla alueilla muuttuvat pikemmin kaaokseksi ja anarkiaksi kuin vakaaiksi demokratioiksi.

Karatnycky ja Ackerman uskovat kuitenkin, että demokratia voittaa, koska se on tuottanut parhaat taloudelliset tulokset. Kiinassa on demokratia muutaman kymmenen vuoden kuluttua, he povaavat. Liikepiirit suosivat usein vakauden nimessä autoritaarisia hallituksia silloinkin, kun ne ovat kommunistisia kuten Kiinassa.

Mutta tosiasiaa diktatuurit näyttävät vakailta vain aluksi. Pitkällä aikavälillä ne ovat epävakampia kuin demokratiat, koska paineet eivät pääse purkautumaan rauhanomaisesti. Demokratioituminen ei silti tutkijoiden mielestä ole helppo prosessi, ulkopuolelta sitä ei kannata istuttaa mihinkään maahan.